BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJK REGERING

Brussel, donderdag 4 december 2025

BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJK REGERING
BETEKENING VAN DE VERGADERING VAN DE MINISTERRAAD
VAN DONDERDAG 4 DECEMBER 2025

PUNT 239
Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot inschrijving op de bewaarlijst als monument van de beeldengroep 'De Rijpheid' gelegen op de square tussen de Houtmarkt, de Ravensteinstraat, de Warandeberg en de Twaalfapostelenstraat te Brussel.
(BHR-AP-62.95727)

Beslissing:
Akkoord.

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering:

- keurt het besluit tot inschrijving op de bewaarlijst als monument van de beeldengroep 'De Rijpheid' gelegen op de square tussen de Houtmarkt, de Ravensteinstraat, de Warandeberg en de Twaalfapostelenstraat te Brussel omwille van zijn historisch en erfgoedkundig belang, goed;
- belast de Staatssecretaris bevoegd voor Stedenbouw en Erfgoed met de uitvoering van deze beslissing.

Deze beslissing wordt onmiddellijk ter kennis gebracht.

De Secretaris,

Eric MERCENIER

CHANCELLERIE
KANSELARIJ

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST
RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE

Pr 239
4/12/2025

BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

04/12/2025 - Besluit van de Brusselse hoofdstedelijke regering tot inschrijving op de bewaarlijst als monument van de beeldengroep 'de rijpheid' gelegen op de square tussen de houtmarkt, de Ravensteinstraat, de Warandeberg en de Twaalfapostelenstraat te Brussel

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO), artikelen 210 en 211;

Gelet op het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 12 december 2024 tot instelling van de procedure tot inschrijving op de bewaarlijst als monument van het werk 'De Rijpheid' en tot niet-instelling van de procedure tot bescherming als monument en als landschap van het geheel van het plein begrepen tussen de Houtmarkt, de Ravensteinstraat, de Warandeberg en de Twaalfapostelenstraat op het grondgebied van Brussel;

Gelet op de kennisgeving van het voornoemde besluit aan het college van burgemeester en schepenen van de stad Brussel op 06 januari 2025;

Gelet op de kennisgeving van hetzelfde besluit aan de eigenaar, de Raad van de Stad Brussel, op 06 januari 2025;

Overwegende dat de eigenaar geen opmerkingen hebben meegedeeld binnen de termijn voorzien in artikel 210 § 5 van het BWRO;

Overwegende dat de inschrijving op de bewaarlijst meer soepelheid in het beheer toelaat in de doordat de verplichtingen beperkt zijn tot het behoud in goede staat (art. 214 van het BWRO), dat deze maatregel voorziet in de mogelijkheid om het op deze manier gevrijwaarde werk te verplaatsen om de opwaardering ervan te garanderen;

ARRÊTÉ DU GOUVERNEMENT DE LA RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE

04/12/2025 - Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale inscrivant sur la liste de sauvegarde comme MONUMENT l'œuvre « la maturité » située dans le square entre le marché au Bois, LA rue Ravenstein, La rue Montagne du Parc et La rue des douze Apôtres à Bruxelles

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Vu le Code bruxellois de l'aménagement du territoire (CoBAT), les articles 210 et 211 ;

Vu l'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale du 12 décembre 2024 entamant la procédure d'inscription sur la liste de sauvegarde comme monument de l'œuvre « La Maturité » et n'entamant pas la procédure de classement comme monument et comme site du square compris entre le Marché au Bois, le Marché au Bois, la rue Ravenstein, la rue Montagne du Parc et la rue des Douze Apôtres situé sur le territoire de Bruxelles ;

Vu la notification de l'arrêté précité au collège des bourgmestre et échevins de la ville de Bruxelles le 06 janvier 2025 ;

Vu la notification du même arrêté au propriétaire, le Conseil de la Ville de Bruxelles, le 06 janvier 2025 ;

Considérant que le propriétaire n'a pas transmis de remarques dans le délai prévu par l'article 210 § 5 du CoBAT ;

Considérant que l'inscription sur la liste de sauvegarde permet plus de souplesse de gestion par ses obligations limitées au maintien en bon état (art. 214 du Cobat), que cette mesure permet l'éventuel déplacement de l'œuvre protégée en vue de garantir sa valorisation et/ou sa préservation ;

CHANCELLERIE KANSELARIJ

Op voorstel van de Minister van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering belast met Monumenten en Landschappen,

Na beraadslaging,

Besluit:

Artikel 1 – Wordt ingeschreven op de bewaarlijst als monument de beeldengroep 'De Rijpheid' gelegen op de square tussen de Houtmarkt, de Ravensteinstraat, de Warandeberg en de Twaalfapostelenstraat te Brussel, wegens zijn historische en esthetische waarde, zoals nader bepaald in bijlage I dat integrerend deel uitmaakt van dit besluit.

Het goed is niet gekadastreerd.

Art. 2 – De Minister bevoegd voor Monumenten en Landschappen, wordt belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel, 4/12/2025

Voor de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Territoriale Ontwikkeling en stadsvernieuwing, Toerisme, de Promotie van het imago van Brussel en Biculturele Zaken van gewestelijk belang,

Rudi Vervoort

De Minister van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Financiën, Begroting, Openbaar Ambt, Promotie van Meertaligheid en van het Imago van Brussel,

Dirk DE SMEDT

Sur proposition du Ministre du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé des Monuments et Sites,

Après délibération,

Arrête :

Article 1er – Est inscrite sur la liste de sauvegarde comme monument l'œuvre « La Maturité » située dans le square compris entre le Marché au Bois, la rue Ravenstein, la rue Montagne du Parc et la rue des Douze Apôtres à Bruxelles, en raison de son intérêt historique et esthétique, précisé dans l'annexe I faisant partie intégrante du présent arrêté.

Le bien est non cadastré.

Art. 2 – Le Ministre qui a les Monuments et Sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Bruxelles, le 4/12/2025

Pour le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé du Développement territorial et de la Rénovation urbaine, du Tourisme, de la Promotion de l'Image de Bruxelles et du Biculturel d'Intérêt régional,

Le Ministre du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Finances, du Budget, de la Fonction publique, de la Promotion du Multilinguisme et de l'Image de Bruxelles,

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
15 -12- 2025
Chancellerie - Kanselarij
Hamid M[illegible]

ANNEXE I A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE INSCRIVANT SUR LA LISTE DE SAUVEGARDE COMME MONUMENT L'ŒUVRE « LA MATURITÉ » SITUÉE DANS LE SQUARE ENTRE LE MARCHÉ AU BOIS, LA RUE RAVENSTEIN, LA RUE MONTAGNE DU PARC ET LA RUE DES DOUZE APÔTRES À BRUXELLES

Réf. cadastrale : le bien est non cadastré.

Description sommaire :

La Maturité par Victor Rousseau est un groupe sculpté monumental datant de 1922, en marbre blanc de Carrare qui se représente comme un triptyque composé de six figures.

L'étude historique révèle que la Maturité n'a pas été spécifiquement conçue pour son emplacement actuel, via un concours, mais a été commandée par la Ville de Bruxelles en 1913 sur la base de divers modèles en plâtre présenté au XXe Salon Pour L'Art et dont les sculptures existaient préalablement individuellement. Il ne s'agit pas d'une composition originale spécifiquement pensée pour ce site mais bien d'un agglomérat de diverses œuvres existantes.[1]

Les volumes sont distribués harmonieusement autour du personnage central, les deux parties latérales se développant en miroir l'une de l'autre. A l'extrémité gauche, une jeune fille agenouillée, nue et la tête ceinte d'une couronne fleurie, porte la main à son visage pour humer le parfum d'une fleur. Derrière elle se tient une femme vêtue d'un subtil drapé ne découvrant que sa poitrine. Elle esquisse un sourire et jette un regard en direction de l'adolescente. La femme tient une corbeille de fleurs qui débordent et se déversent autour d'elle. Ces guirlandes végétales, composées de fleurs et de fruits se poursuivent à travers toute la composition et forment un lien entre les six personnages. Au centre, un homme barbu, supposé d'âge mûr, trône sur un drapé qui couvre pudiquement la part la plus intime de son anatomie. Son regard serein contemple le lointain. Le groupe de droite se compose d'un jeune couple également dénudé, si ce n'est l'habituelle feuille de vigne du jeune homme. Leurs mains se joignent, dans un élégant mouvement d'ouverture des bras, qui répond, d'un point de vue formel, à la pose de la femme de la partie gauche. Enfin, un jeune homme ponctue le groupe sculpté. Assis, il se détourne du reste des personnages, ses jambes tombant à l'arrière du soubassement. La tête cachée dans l'une des guirlandes végétales qui traversent la composition, il porte la main à son flanc gauche. La position de ce personnage est d'autant plus curieuse que la sculpture n'était pas censée être observée depuis l'arrière et que l'artiste avait particulièrement insisté pour qu'un rideau de verdure cache le dos de son monument.

« Lorsque Victor Rousseau installe la Maturité, le message qu'il fait passer à travers son attitude et ses exigences ne souffre aucune ambiguïté. L'œuvre s'accomplit d'abord en tant qu'œuvre et prend de la distance par rapport à son environnement. Le groupe existe comme une création autonome et s'affirme comme une réalité indépendante. Rousseau ne pense pas les relations sculpture / site en termes d'intégration. La sculpture développe sa propre logique et l'artiste craint que l'environnement n'assujettisse son œuvre à une continuité architecturale et spatiale étrangères. A l'origine, il pense son œuvre dans l'espace verdoyant d'un parc. Il redoute le contexte, la façade de la Société Générale et de la Caisse des Reports qui pourrait anéantir la sculpture. Il ressent l'environnement comme une menace. »[2]

Intérêt présenté par le bien selon les critères définis à l'article 206, 1° du Code bruxellois de l'Aménagement du Territoire :

Intérêt historique :

« *La Maturité* s'inscrit dans le schéma classique du parcours de la statuaire au XIXe et au début du XXe siècle. Le fait que l'œuvre préexiste à la commande n'a rien d'inhabituel, surtout en matière de sculpture monumentale.
Les plâtres originaux de Victor Rousseau ont été légués à l'Académie des Beaux-Arts de Bruxelles, par Denise Vanden Eeckhoudt en 1974. Actuellement, ils ornent toujours les couloirs de l'institution dans laquelle le sculpteur enseigna jusqu'en 1935. »[3]
« L'œuvre *La Maturité* de Victor Rousseau s'inscrit nettement dans la tendance idéaliste du symbolisme. A l'opposé du réalisme et du naturalisme, l'art idéaliste entend incarner une beauté

CHANCELLERIE KANSELARIJ

idéalisée. L'œuvre est perçue comme le véhicule de valeurs morales et de vérités essentielles, immuables et universelles, transmises au travers d'une parfaite harmonie des proportions. Dans son contexte historique de création, l'œuvre *La Maturité* était vraisemblablement comprise comme une image idéalisée de la famille et, par extension, de la perpétuation du cycle de la vie. »[4]

Intérêt esthétique :

« Les articles de presse contemporains au XXe salon *Pour L'Art* sont particulièrement élogieux à l'égard de Victor Rousseau qui est, d'ailleurs, l'un des artistes les plus commentés – si ce n'est le plus commenté, certains articles lui étant même entièrement consacrés. Son envoi est à plusieurs reprises qualifié de « clou de l'exposition » et l'œuvre La Maturité est véritablement considérée comme un chef-d'œuvre. Le haut degré de perfection technique, l'idéalisme des figures, la grâce et la sérénité des attitudes sont longuement évoqués, comme dans l'article de Franz Hellens paru dans *L'Art Moderne* :

> « *Chez lui, nulle trace d'effort, nulle hésitations apparente, mais une constante et sereine fécondité de travail qui fait que toutes les œuvres échappées à son ciseau apparaissent comme jaillies par miracle, dans leur perfection. […] Les figures de Rousseau sont d'une vie claire et aisée ; l'artiste les a groupées sans aucune recherche, comme elles se présentent, idéalisant seulement leurs attitudes et les dotant d'une vie intérieure intense et pure.* »[5]

Sources :

Lena Hofman, *Etude Historique – Groupe sculpté La Maturité de Victor Rousseau*, juin 2022, 58 p.

1 Lena Hofman, *op.cit.*, p. 18.
2 Archives de la Ville + Les sculptures de Bruxelles, P. Derom, p. 239-240
3 Lena Hofman, *op.cit.*, p. 19.
4 Lena Hofman, *op.cit.*, p. 22.
5 Lena Hofman, *op.cit.*, p. 20.

Vu pour être annexé à l'arrêté du 4/12/2025

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé du Développement territorial et de la Rénovation urbaine, du Tourisme, de la Promotion de l'Image de Bruxelles et du Biculturel d'intérêt régional,

Rudi VERVOORT

Le Ministre du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Finances, du Budget, de la Fonction publique, de la Promotion du Multilinguisme et de l'Image de Bruxelles,

Dirk DE SMEDT

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
15 -12- 2025
Chancellerie - Kanselarij
Hamid MHAOUCHI

BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT INSCHRIJVING OP DE BEWAARLIJST ALS MONUMENT VAN BEELDENGROEP 'DE RIJPHEID' GELEGEN OP DE SQUARE TUSSEN DE HOUTMARKT, DE RAVENSTEINSTRAAT, DE WARANDEBERG EN DE TWAALFAPOSTELENSTRAAT TE BRUSSEL

Kadastrale gegevens: het goed is niet gekadastreerd.

Beknopte beschrijving:

'De Rijpheid' van Victor Rousseau is een monumentale beeldengroep uit 1922, in wit Carraramarmer, uitgevoerd als een drieluik van zes figuren.

De historische studie toont aan dat de Rijpheid niet specifiek ontworpen werd voor zijn huidige locatie, via een wedstijd, maar besteld werd door de Stad Brussel in 1913 op basis van verschillende gipsen modellen die voorgesteld werden op het XXste Salon Pour L'Art en waarvan de beelden eerst afzonderlijk bestonden. Het gaat niet om een originele compositie die specifiek ontworpen werd voor deze site maar om een samenvoeging van verschillende bestaande werken.[1]

De volumes zijn harmonieus verdeeld rond de centrale figuur, waarbij de twee zijdelen elkaar spiegelen.
Helemaal links knielt een jong meisje, naakt en met een bloemenkroon om haar hoofd, terwijl ze haar hand naar haar gezicht brengt om de geur van een bloem op te snuiven. Achter haar staat een vrouw gekleed in een subtiele draperie die alleen haar borsten onthult. Ze glimlacht en werpt een blik in de richting van het meisje. De vrouw houdt een mand met bloemen vast die uitpuilt om haar heen. Deze guirlandes van bloemen en fruit lopen door in de hele compositie en vormen een verbinding tussen de zes figuren. In het midden zit een bebaarde man, vermoedelijk van rijpere leeftijd, tronend in een draperie die bescheiden het meest intieme deel van zijn anatomie bedekt. Hij kijk sereen de verte in.
De groep rechts bestaat uit een jong koppel dat eveneens naakt is, afgezien van het gebruikelijke vijgenblad voor de jongeman. Hun handen zijn verbonden in een elegante opening van de armen, een formeel antwoord op de pose van de vrouw links. Ten slotte wordt de gebeeldhouwde groep vervolledigd door een jonge man. Zittend wendt hij zich af van de rest van de figuren, zijn benen vallen naar de achterkant van de sokkel. Zijn gezicht is verborgen in één van de guirlandes die de compositie doorkruisen, hij legt zijn hand in zijn linkerzij. De positie van deze figuur wordt nog vreemder wanneer men weet dat het niet de bedoeling was dat het standbeeld langs achter bekeken werd en dat de kunstenaar aandrong op een muur van groen om de rug van zijn kunstwerk te verbergen.

« Wanneer Victor Rousseau de Rijpheid installeert, laat de boodschap die hij geeft door zijn houding en zijn eisen absoluut geen dubbelzinnigheid bestaan. Het werk telt vooral als werk, en neemt afstand van zijn omgeving. De groep bestaat als een autonome creatie en presenteert zich als een onafhankelijke realiteit. Rousseau denkt niet over de relatie beeld / site in termen van integratie. Het beeld heeft zijn eigen logica en de artiest vreest dat de omgeving zijn werk onderwerpt aan een architecturale en ruimtelijke continuïteit die er vreemd aan is. Oorspronkelijk stelt hij zich zijn werk voor in de groene omgeving van een park. Hij vreest de context, de gevel van de Société Générale en van de Caisse des Reports die het standbeeld zou kunnen tenietdoen. Hij ervaart de omgeving als een bedreiging. »[2]

Waarde van het goed volgens de criteria die worden bepaald in artikel 206, 1° van het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening:

Historische waarde:

'De Rijpheid' past in het klassieke patroon van de beeldhouwkunst in de negentiende en vroege twintigste eeuw. Het feit dat het werk al voor de opdracht bestond is niet ongebruikelijk, zeker niet als het gaat om monumentale beeldhouwkunst.
De originele gipsen afgietsels van Victor Rousseau werden in 1974 door Denise Vanden Eeckhoudt nagelaten aan de Academie voor Schone Kunsten van Brussel. Vandaag sieren ze nog steeds de gangen van de instelling waar de beeldhouwer tot 1935 lesgaf. [3]

CHANCELLERIE
KANSELARIJ

Victor Rousseau 'De Rijpheid' maakt duidelijk deel uit van de idealistische trend van het Symbolisme. In tegenstelling tot realisme en naturalisme probeerde idealistische kunst geïdealiseerde schoonheid te belichamen. Het werk wordt gezien als een medium voor morele waarden en essentiële, onveranderlijke en universele waarheden, overgebracht door een perfecte harmonie van proporties. In de historische context waarin het werd gemaakt, werd 'De Rijpheid' waarschijnlijk gezien als een geïdealiseerd beeld van het gezin en, bij uitbreiding, van de bestendiging van de cyclus van het leven. [4]

Esthetische waarde:

Persartikels uit de periode van het XXste *Salon Pour L'Art* zijn bijzonder lovend over Victor Rousseau, die bovendien een van de meest becommentarieerde kunstenaars is – zo niet de meest becommentarieerde, sommige artikels zijn zelfs volledig aan hem gewijd. Bij verschillende gelegenheden werd zijn inzending beschreven als het "hoogtepunt van de tentoonstelling" en 'De Rijpheid' werd echt als een meesterwerk beschouwd. De hoge mate van technische perfectie, het idealisme van de figuren, de gratie en sereniteit van de houdingen worden allemaal uitvoerig besproken, zoals in het artikel van Franz Hellens in *L'Art Moderne*:

> *Bij hem is er geen spoor van inspanning, geen schijnbare aarzeling, maar een constante en serene vruchtbaarheid van het werk waardoor alle werken die aan zijn beitel ontsnappen als door een wonder ontsproten lijken in hun perfectie.*
> *[...]Rousseaus figuren hebben een helder en gemakkelijke levensechtheid; de kunstenaar heeft ze ongekunsteld gegroepeerd, precies zoals ze eruitzien, alleen hun houdingen geïdealiseerd en hen een intens en zuiver innerlijk leven gegeven.* [5]

Bronnen:

Lena Hofman, *Etude Historique – Groupe sculpté La Maturité de Victor Rousseau*, juin 2022, 58 p.

1 Lena Hofman, *op.cit.*, p. 18 (Nederlandse vertaling van de originele tekst).
2 Archives de la Ville + Les sculptures de Bruxelles, P. Derom, p. 239-240 (Nederlandse vertaling van de originele tekst)
3 Lena Hofman, *op.cit.*, p. 19 (Nederlandse vertaling van de originele tekst).
4 Lena Hofman, *op.cit.*, p. 22 (Nederlandse vertaling van de originele tekst).
5 Lena Hofman, *op.cit.*, p. 20 (Nederlandse vertaling van de originele tekst).

Gezien om te worden gehecht aan het besluit van 4/12/2025

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Territoriale Ontwikkeling en Stadsvernieuwing, Toerisme, de Promotie van het Imago van Brussel en Biculturele Zaken van Gewestelijk Belang

Rudi VERVOORT

De Minister van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering belast met Financiën, Begroting, Openbaar Ambt, Promotie van Meertaligheid en van het Imago van Brussel,

Dirk DE SMEDT

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
15 -12- 2025
Chancellerie - Kanselarij
Hamid MHAOUCHI

CHANCELLERIE
KANSELARIJ